

УДК 338.24

О. М. Салівончик,
аспірант кафедри економіки та підприємництва,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Анотація. У статті розглянуто основні аспекти та стан державного регулювання соціальної інфраструктури в Україні, яка є невід'ємною складовою ринкової економіки. Зазначено важливість здійснення нагляду за регулюванням розвитку соціальної інфраструктури.

Annotation. Basic aspects and state of government control of social infrastructure in Ukraine, that is the inalienable constituent of market economy, are considered in the article. Importance of realization of supervision is marked after adjusting of development of social infrastructure.

Ключові слова: державне регулювання, соціальна інфраструктура, ринкова економіка.

Key words: government control, social infrastructure, market economy.

Вступ

Вплив держави на розвиток соціальної інфраструктури в Україні останніми роками був орієнтований, головним чином, на зменшення негативних соціально-економічних наслідків економічного спаду, високої інфляції та безробіття. Реформи, що здійснюються у державі, покликані змінити характер ролі держави в господарській діяльності, зменшити частку державної власності, створити економічні умови для забезпечення високої ділової активності. У 90-х роках ХХ ст. держава опинилася в ситуації залежності від розгалуженої мережі бюджетних організацій, що виконували найрізноманітніші функції в соціальній сфері, не маючи можливості фінансувати ці установи навіть в мінімальному об'ємі за рахунок бюджетних коштів.

Опосередкування державою економічного життя – це процес державного регулювання економіки. Поступово він стає рушієм економічного розвитку. Необхідність державного регулювання економіки випливає з об'єктивно притаманних державі економічних функцій. В умовах існування різних форм власності роль державного регулювання полягає, з одного боку, у забезпеченні юридичного механізму їх реалізації, а з іншого – у спрямованому впливі на ринкові параметри, що забезпечують організацію функціонування економічної системи як цілого.

Конкретніше державне регулювання можна визначити як вплив держави на відтворювальні процеси в економіці відповідними засобами. Це майже всі функції держави, пов'язані з економічною та економічно-соціальною діяльністю і покликані забезпечити умови функціонування ринкової економічної системи.

Сьогодні в Україні загальновизнаною є об'єктивна необхідність переходу до регульованого ринку. Однак чітко не визначено форми, принципи й засоби державного регулювання. Через це особливого значення набуває встановлення кола об'єктів державного впливу, оскільки саме об'єкт зумовлює адекватну йому економічну форму державного регулювання. Розвиток об'єкта регулювання зумовлює розвиток форм і засобів його регулювання

Постановка задачі

Державне регулювання можна визначити як вплив держави на відтворювальні процеси в економіці відповідними засобами. Це майже всі функції держави, пов'язані з економічною та економічно-соціальною діяльністю і покликані забезпечити умови функціонування ринкової економічної системи і саме це робить тему нашого дослідження актуальною.

Мета даної статті полягає створенні такої соціальної інфраструктури, яка б ґрунтувалася на виборі найефективніших варіантів використання наявних факторів та забезпеченні сприятливих соціально-економічних умов.

Результати

Кожен регіон України є унікальним, тобто не схожим на інші за комплексом ознак. Отже, для кожного має бути розроблено власний напрям розвитку.

В умовах формування ринкової економіки на державу покладено обов'язок розбудови соціальної інфраструктури, яка створює можливості для соціального обслуговування населення, обумовлює економію суспільної праці, збільшує фонд вільного часу людей, поліпшує використання бюджету сім'ї, узгоджує доходи з попитом населення, створює комфортність навколишнього середовища [1, с.26].

Метою державного регулювання є також розбудова національної системи соціального захисту населення у період формування ринкової економіки через створення правової і нормативної бази, вироблення й опрацювання механізмів захисту, виходячи з реальних можливостей економіки, дотримання державних гарантій щодо цього. В основу системи соціального захисту повинні бути покладені такі засади: поширення захисту на осіб, які працюють за наймом, членів їхніх сімей та непрацездатних громадян; диференційний підхід до різних соціально-демографічних груп населення в залежності від ступеня їх економічної самостійності, працездатності, можливостей підвищення добробуту; перерозподіл економічної відповідальності за реалізацію соціальних гарантій між державою, підприємствами і громадянами; визначення рівня соціальних гарантій на підставі системи соціальних нормативів; відповідність форм соціального захисту рівню розвитку ринкових відносин в економіці.

Зусилля і кошти держави обов'язково повинні спрямовуватися на створення умов для розвитку освіти, охорони здоров'я, науки, культури, що вкрай необхідне для зміцнення фізичного та духовного здоров'я громадян нашого суспільства.

У конкретних сферах діяльності соціальної інфраструктури державне регулювання здійснюється з урахуванням їх особливостей. Так, щодо такого об'єкта, як житлове і комунальне господарство, дії держави спрямовуються на забезпечення гарантій права громадян на житло шляхом розвитку будівництва його за рахунок усіх джерел фінансування; розширення конкуренції у сфері виробництва, реконструкції, ремонту та обслуговуванні житла; захисту прав користувачів житла. У житловій сфері держава визначає основні принципи реалізації конституційного права громадян на житло в нових соціально-економічних умовах і проводить правове регулювання житлових відносин під час встановлення різних форм власності на житло та його використання.

Головною метою державної житлової політики є забезпечення громадян житлом за рахунок розвитку житлового будівництва, зміни його структури, розширення різних джерел фінансування галузі, збільшення обсягів реконструкції і ремонту наявного житлового фонду, а також захисту прав користувачів та власників житла.

Спорудження, реконструкція та утримання житлового фонду є одним з пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку держави, важливим фактором зниження соціальної напруженості в суспільстві.

Необхідність реформування державного регулювання в житловому господарстві обумовлено:

- скороченням обсягів державного фінансування житлового будівництва в зв'язку зі змінами в формуванні державного та місцевих бюджетів, значним падінням платоспроможності населення, інфляційними процесами в економіці;
- недостатньою підтримкою з боку держави кооперативного та індивідуального житлового будівництва;
- невідповідністю житлових відносин змінам в економіці держави та необхідністю прискорення інтеграції житлової сфери в загальну систему ринкової економіки;
- невідповідністю розмірів платежів за користування державним житлом фактичним витратам на його утримання;
- недосконалістю чинної системи фінансування робіт, пов'язаних з обслуговуванням державного житлового фонду, а також утриманського ставлення споживачів до житла. А це призводить до швидкого фізичного та морального його зносу;
- соціальною несправедливістю по відношенню до громадян, які збудували і зберігають житло за власні кошти. І в той же час через чинну систему податків беруть участь у створенні й зберіганні житлового фонду;
- відсутністю у молоді економічних можливостей для будівництва або придбання житла. А це є однією з причин погіршення демографічної ситуації в державі;
- надмірною монополізацією будівництва, реконструкції та утримання житла;
- орієнтованістю державної житлової політики на пріоритетність будівництва житла у великих містах, що обумовило значні диспропорції в рівнях забезпеченості житлом та його благоустрою в різних за розміром населених пунктах, а також призвело до вбогості сіл;
- недосконалістю системи розподілу та надання житла, обмеженістю можливостей вибору його за типом і місцем розміщення;
- недостатньою законодавчою урегульованістю відносин, які виникли в процесі приватизації державного житлового фонду.

Метою приватизації державного житлового фонду є створення умов для забезпечення права громадян на вільний вибір способу задоволення потреб у житлі, залучення громадян до участі в утриманні і збереженні його та формування ринкових відносин. Приватизація житлового фонду – це відчуження квартир та належних до них господарських споруд і приміщень державного житлового фонду на користь громадян України. Вигоду від приватизації житла отримає передусім держава, оскільки вона в цьому разі після введення реформ системи оплати праці позбудеться обов'язку виділяти дотації на утримання приватизованого житла та його ремонт. Проте приватизація житла не розв'язує власне житлової проблеми, бо наявний житловий фонд від цього не збільшується, потреба в житлі не зникає. Однак з'являються і реальні можливості для збагачення "еліти", оскільки прийнятний закон працює тільки в її інтересах, бо ж вона має надлишки житла дуже високої ринкової вартості. І з виходом її на ринок житла почнуть визрівати соціальні потрясіння [2, с.157].

Основні напрями вдосконалення державного регулювання житлового господарства полягають у:

- створенні умов, за яких кожен громадянин вільно, відповідно до своїх потреб і можливостей, може збудувати, придбати у власність або одержати житло в оренду;
- наданні житла на пільгових умовах у користування громадянам, які потребують соціального захисту;
- поступовому переході на самоокупну систему оплати за користування державним житлом з адресною субсидією окремим категоріям громадян на його утримання;
- роздержавленні житлового фонду шляхом його приватизації;
- кредитно-фінансовій допомозі з метою сприяння громадянам у будівництві і придбанні власного житла.

Першочерговими заходами при державному регулюванні у житловій сфері є:

- вдосконалення законодавчої бази з метою врегулювання правил відносин у житловій сфері відповідно до соціального та економічного стану в державі;
- модернізація фінансово-економічного механізму реалізації житлової реформи з активним залученням у будівництво та утримання житлового фонду, одночасно з державними, коштами населення і недержавних інвесторів, у тому числі іноземних;
- сприяння збільшенню обсягів будівництва, поліпшення якості та підвищення рівня впорядкування житла в сільських населених пунктах, формування житлово-комунальної служби села;
- посилення соціального захисту малозабезпечених верств населення при переведенні житлової сфери у безбитковий режим функціонування, врегулювавши розміри плати за користування житлом та за комунальні послуги з урахуванням рівня доходів громадян і показників споживчої якості житла;
- поступове проведення економічних реформ, перерозподіл функцій між державою, органами місцевого самоврядування, підприємствами, організаціями, громадянами у сфері будівництва, реконструкції та утримання житла з метою їх децентралізації;
- сприяння розвитку різноманітних форм інвестування житлового будівництва;
- зниження витрат населення в житловій сфері шляхом подальшого розвитку конкуренції у будівництві та утриманні житлового фонду, виробництві будівельних матеріалів, виробів і предметів облаштування;
- створення належних умов для подальшого розвитку процесів приватизації державного житлового фонду та організації об'єднань (товариств) співвласників житла.

Основними напрямками прискорення реформування житлово-комунального господарства, спрямованого на здешевлення вартості та піднесення якості житлово-комунальних послуг, забезпеченні прозорості встановлення тарифів на ці послуги, збільшення джерел їх фінансування при забезпеченні гарантій для соціально незахищених верств населення, є: поглиблення демонополізації та розвиток конкурентного середовища; вдосконалення системи житлово-комунального господарства через реструктуризацію та запровадження договірних відносин між споживачами і виробниками послуг із забезпеченням їхнього правового захисту; реформування системи фінансування житлово-комунального господарства.

Обов'язковою умовою проведення житлово-комунальної реформи є зміна тактики ціноутворення, а саме: перехід від простого підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги до поступової диференціації цих тарифів з урахуванням реальних доходів громадян і фактичних витрат виробників житлово-комунальних послуг, якості та місцезнаходження житла.

Одночасно зі збільшенням частки відшкодування населенню витрат на утримання житла та отримання житлово-комунальних послуг передбачається зменшення розміру цих витрат шляхом застосування нових енергозберігаючих технологій і обладнань, альтернативних джерел енергопостачання, зменшення витрат у процесі виробництва та надання послуг, впровадження засобів обліку і регулювання обсягів споживання води, тепла, енергоресурсів.

Держава має сприяти розширенню житлового будівництва в середніх і малих містах, селищах і в сільській місцевості за рахунок вирівнювання соціальної інфраструктури населених пунктів [3, с.170].

Особливості державного втручання в розвиток комунального господарства зумовлюються специфікою цього об'єкта. Державне регулювання у цій сфері має за мету забезпечити:

- економічне витрачання в житлово-комунальному господарстві питної води, електро- і тепло енергії, газу тощо;
- випереджуючий розвиток комунального господарства в сільській місцевості;
- розвиток міського пасажирського електротранспорту та санітарного очищення населених пунктів;
- поетапний перехід на бездотаційну роботу підприємств і установ житлово-комунального господарства.

Основними завданнями торгівлі та ресторанного господарства можна вважати досягнення збалансованості попиту та пропозиції на ринку предметів споживання, задоволення попиту споживачів при високій якості обслуговування і мінімальному рівні витрат, пов'язаних з процесом обігу продукції.

Державна політика у цій сфері спрямована на:

- аналіз стану торгівлі та ресторанного господарства, прогнозування їхнього розвитку на основі вивчення попиту та пропозиції товарів;
- контроль за виконанням власниками торговельних підприємств зобов'язань щодо збереження товарного профілю, забезпечення асортименту товарів, у тому числі першої необхідності;
- участь у роботі з приватизації, демонополізації і створенні конкурентного середовища в торгівлі та ресторанному господарстві;
- контроль (через відповідну інспекцію) за додержанням норм та правил торгівлі, якості та її безпечності торгівлі на підприємствах торгівлі та ресторанного господарства незалежно від форм власності;
- сприяння в організації і проведенні ярмарків та інших заходів з роздрібною торгівлю товарами народного споживання.

Основними напрямками державного регулювання розвитку торгівлі є: сприяння створенню регіональної структури торгівлі та ресторанного господарства; формування структури роздрібного товарообороту, яка б забезпечила максимальне наближення фактичного споживання до раціональних норм для непродовольчих товарів і фізіологічних норм для продуктів харчування.

Забезпечуючи розвиток надання колективних, громадських та особистих послуг, як об'єкта державного регулювання, у сучасних умовах потрібно враховувати

постійне скорочення фізичних обсягів послуг через неспроможність населення їх сплачувати. Це передбачає необхідність розробки відповідних програм щодо забезпечення підприємств, в першу чергу, служб побуту обладнанням. Метою здійснення цих заходів є створення розгалуженої мережі малопотужних підприємств, які б формували закінчену інфраструктуру в кожному мікрорайоні, місті, селі.

Державна підтримка розвитку надання та розширення послуг має здійснюватись за такими напрямками:

- зниження ставок орендної плати;
- стимулювання залучення недержавних коштів в розбудову відповідних об'єктів;
- стимулювання збільшення обсягу розширення асортименту та підвищення послуг;
- зміцнення матеріально-технічної бази, у тому числі за рахунок розвитку мережі загальнодоступних підприємств, закладів та організацій;
- розширення регіональної мережі комплексних сервісних центрів з ремонту, зокрема побутової і комп'ютерної техніки, телерадіоапаратури, ремонту і догляду за житлом;

– подальше розширення мережі закладів, які надають послуги, особливо по догляду за людиною та санітарно-гігієнічні (хімістка, прання);

– розвиток економічно доступних і дрібних об'єктів побутового обслуговування в поєднанні з підприємствами, зорієнтованими на надання комплексу послуг та послуг високої якості;

- широке застосування новітніх технологій надання послуг і технічних засобів.

Оскільки ці підприємства є комунальною власністю й усі платежі вносять до місцевих бюджетів, то регулювання цих питань є прерогативою місцевих органів влади [4, с.40].

Охорона здоров'я – це поняття, що охоплює весь комплекс заходів і засобів, які мають відношення до здоров'я людини, іншими словами, вона враховує весь комплекс чинників, що впливають на здоров'я людини. Державна політика у сфері охорони здоров'я спрямовується на збереження і зміцнення здоров'я населення. Вона передбачає:

- створення відповідних умов життя та праці громадян, їхнього відпочинку й оздоровлення, належного рівня матеріального забезпечення;
- здійснення державою заходів щодо оздоровлення довкілля, забезпечення екологічного благополуччя;
- відповідальність держави за ефективну діяльність у сфері охорони здоров'я, її профілактичну спрямованість;
- структурну перебудову системи охорони здоров'я на засадах ринкових відносин;
- задоволення потреб громадян в одержанні гарантованого рівня безоплатної медико-санітарної допомоги;
- забезпечення фінансування охорони здоров'я в обсягах, що відповідають її науково обґрунтованим потребам;
- розвиток багатокладності форм охорони здоров'я.

У перехідний період розбудови національної економіки стратегія держави в охороні здоров'я передбачає забезпечення збалансованості та ефективності діяльності всіх її секторів незалежно від форм власності. При цьому держава зберігає за собою надання громадянам необхідного рівня профілактичної, лікувально-діагностичної та реабілітаційної допомоги на основі економічно виправданого поєднання бюджетного, страхового та інших фінансувань.

Державне регулювання розвитку освіти та культури має забезпечити досягнення показників освітнього рівня населення розвинених країн, та найближчим часом задовольнити потреби виробничої та соціальної сфери у кваліфікованих працівниках і спеціалістах відповідно до структурної переорієнтації економіки країни.

Пріоритетними напрямками в освіті мають стати підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників і спеціалістів. Зміна структури й обсягів підготовки спеціалістів повинна відповідати напрямкам структурної переорієнтації економіки країни і навіть дещо випереджати її.

Основними джерелами фінансування освіти та культури і надалі будуть кошти державного та місцевих бюджетів. Поряд з цим державне регулювання має забезпечити створення умов для подальшого залучення у сфері освіти та культури додаткових недержавних джерел фінансування.

Державне регулювання освіти ґрунтується на таких основних принципах:

- доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою;
- рівність умов для повної реалізації здібностей, таланту, всебічного розвитку кожної людини;
- гуманізм, демократизм;
- пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей над політичними і класовими інтересами;
- органічний зв'язок з національною історією, культурою, традиціями;
- незалежність державної системи освіти від політичних партій, інших громадських і релігійних організацій;
- науковий світський характер освіти в державних навчально-виховних закладах;
- інтеграція з наукою та виробництвом, взаємозв'язок з освітою інших країн;
- гнучкість і прогностичність системи освіти;
- єдність і наступність системи освіти;
- безперервність і різноманітність освіти;
- відповідність освіти світовому рівню;
- поєднання державного управління і місцевого самоврядування в системі освіти.

В Україні для управління освітою створена система органів державного управління і органів місцевого самоврядування. Вони діють в межах повноважень на основі чинного законодавства та здійснюють ініціативну діяльність, незаборонену законодавством.

Культура – це сфера діяльності людей, де відбувається духовне життя людей; закріплюються норми моралі та гуманістичні ідеї, моральні засади в суспільному житті; виховуються глибокі та тверді переконання людей, їхня гідність, віра у своє високе призначення; розвивається і наснажується особистість; вдосконалюються погляди на істину; формуються стосунки людей в умовах оновлення суспільного життя [4,с.27].

З метою підтримки розвитку культури й мистецтва в Україні має бути запроваджено державне регулювання суспільних відносин у даній сфері. Воно передбачає: створення та виконання програм розбудови культури, духовного життя. Програми мають забезпечувати позитивні зміни в системі духовних цінностей суспільства, в світоглядних засадах громадян. Відродження стосується філософських та культурологічних шкіл, новаторів музичного, театрального й образотворчого мистецтва. Виконання програм має забезпечити цілісність системи естетичного виховання громадян закладами культури і мистецтва, творчими спілками, культурними товариствами.

Слід подбати про державне сприяння розвитку бібліотек, впровадженню новітніх технологій обслуговування читачів, комп'ютеризації, створенню електронних каталогів, інтеграції в світову бібліотечну систему, перебудову управління бібліотечною справою, випуску літератури у вигляді обов'язкового замовлення і поновлення ним бібліотек, створенню національної бібліотеки.

Належним має бути державне сприяння збереженню й розвитку народної культури: відродженню народної творчості, художніх промислів і ремесел; створенню музеїв народної творчості та побуту, шкіл народного мистецтва, фольклорно-етнографічних ансамблів; роботі громадських об'єднань, асоціацій, клубів, красназавчих спілок, товариств з відродження традицій і обрядів народу, його культурного багатства. Зміцненню середовища представників високої культури, може здійснюватися через обмін думками, обговорення творів літератури і мистецтва, утворення наукових шкіл, популяризацію наукових та мистецьких відкриттів і творів.

Повноваження державних органів у сфері культури полягають у тому, щоб: забезпечувати реалізацію політики держави у цій сфері; здійснювати контроль за участю громадських об'єднань у розробці державних програм розвитку культури та їх фінансування; створювати умови для відродження і розвитку культури української нації, культур національних меншин, що проживають на території України; забезпечувати державні замовлення на випуск літератури, творів мистецтва; сприяти розвитку нетрадиційних форм мистецтва; здійснювати заходи щодо повернення у власність українського народу культурних та історичних цінностей, що знаходяться за її межами; надавати закладам культури, що відіграють значну роль у духовному житті народу, статус національних; розробляти і забезпечувати впровадження науково обґрунтованих суспільно необхідних нормативів культурного обслуговування населення різних регіонів України, матеріальних і фінансових норм забезпечення закладів культури; забезпечувати підготовку кадрів, створювати необхідну мережу державних навчальних закладів, науково-дослідних установ та стимулювати розвиток наукових досліджень з проблем культури; створювати базу з виробництва спеціального обладнання для закладів, підприємств і організацій культури; організувати та здійснювати культурне співробітництво з іншими країнами та міжнародними організаціями, сприяти створенню спільних інвестиційних фондів розвитку культури в Україні, а також центрів української культури за кордоном.

Висновки

Таким чином, державне регулювання соціальної інфраструктури покликане забезпечувати її рівновагу і сталий розвиток. Конкретні напрями, форми та масштаби державного регулювання визначаються характером і гостротою економічних, соціальних та інших проблем країни певного періоду. Державне регулювання в умовах

ринкового господарювання являє собою систему типових заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, які здійснюють державні установи та суспільні організації.

Список використаних джерел

1. Державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури населених пунктів України. / Навч. посібник. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 112 с.
2. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3 / Редкол.: ...С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2002. – 952 с.
3. Мережа роздрібної торгівлі та ресторанного господарства у міських поселеннях і сільській місцевості на 1 січня 2003 р. Стат. бюл. – К.: Держкомстат України, 2004. – 230с.
4. Куценко В.І., Опалева І.В. Соціальний фактор розвитку суспільства і держави. – К.: РВПС України НАН України, 1997. – 47 с.

Стаття надійшла до редакції 26.09.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"